

Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду

Извештај о написаној докторској дисертацији Нина Делића

Изабрани у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације Нина Делића *Историјска статистика српског народа од половине 19. века до почетка Првог светског рата. Демографске, друштвене и привредне прилике*, имамо част да Већу поднесемо следеће мишљење.

Нино Делић (1983) завршио је основне академске студије историје 2011. и мастер академске студије историје 2012. на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Докторске академске студије историје на истом факултету уписао је 2012. Добитник је награде фондације „Проф. др Радмила Милентијевић“ за најбољи дипломски рад из области историје српског народа (2012), коју додељује Универзитет у Београду. Аутор је више научних радова. Служи се немачким, словачким, чешким, енглеским и италијанским језиком. Тежиште његових истраживања је на демографској историји српског народа, са посебним освртом на Србе у Хабзбуршкој монархији. Од 2014. запослен је на Историјском институту у Београду. Тренутно је у звању истраживач-сарадник.

Докторску дисертацију *Историјска статистика српског народа од половине 19. века до почетка Првог светског рата. Демографске, друштвене и привредне прилике* чине предговор, пет поглавља, закључак, списак извора и литературе и пет прилога. Написана је на укупно 643 стране. Софтверска анализа текста, обављена у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ у Београду, показала је да у раду нема недозвољених преузимања из литературе.

Српски народ у 19. веку и до краја Првог светског рата живео је у четири државе (Србија, Црна Гора, Хабзбуршка монархија и Османско царство). У оквиру Хабзбуршке монархије, у одређеним временским периодима, био је подељен у шест различитих државно-правних подручја (Краљевина Угарска, њена аутономна област Хрватска и Славонија, Далмација, Војна крајина, Босна и Херцеговина и Војводство Србија и Тамишки Банат). Због распарчаности, српска историја врло је сложена, а, следствено, и

њено интегрално проучавање. Монографских радова из области историјске статистике Срба у оквиру појединих државних или географских целина у одређеним временским периодима има мало. Делићева дисертација представља прву монографску обраду историјске статистике целокупног српског народа, што је чини оригиналним радом, који представља важан допринос науци. Њен значај је вишеструк. Историјска статистика представља незаобилазан чинилац у изучавању модерне историје ма које државе и/или народа. Први пут су на једном месту наведени и анализирани извори (статистичке публикације и архивска грађа) за историјску статистику Срба у свим државама/областима у којима су живели, у наведеном периоду. Анализа података обављена је по територијалном (државном и обласном) принципу, а њом су обухваћени следећи сегменти: демографија, просвета, црква, пољопривреда, занатство, трговина и саобраћај. Коначно, а можда и најважније, обављено је поређење статистичких показатеља демографског стања и развоја Срба на свим подручјима у којима су живели, свакако у мери и на начин у којима је то објективно било могуће, тако да су показане сличности и разлике између делова српског народа у различитим подручјима у овим, за историју темељним, категоријама.

У складу са методологијом историјске науке, полазећи од исцрпне анализе многобројних историјских извора различитог порекла и карактера, као и одговарајуће литературе, кандидат је дошао до ниже наведених резултата и закључака.

У *Предговору* (странице 1-5), кандидат је образложио значај и циљ своје докторске дисертације, представио структуру рада и образложио методолошки поступак, указујући на садржину најважнијих извора које је користио.

У првом, уводном, поглављу (странице 6-34) представљени су територијални распоред и друштвено – политички положај Срба у разним државама и областима, у оквиру њихове, укратко изнете, политичке историје. На тај начин, дат је одговарајући контекст за централна поглавља дисертације.

Друго поглавље, под називом *Статистика 19. века (Србија, Османско царство, Хабзбуршка монархија, Црна Гора)* (странице 35-107), исцрпно третира статистичке изворе за историју српског народа у побројаним земљама, са посебним акцентом на њихов

квалитет, употребљивост и међусобну упоредивост. Кандидат је констатовао да за подручја Хабзбуршке монархије постоји обиље статистичког материјала за демографску и привредну историју који је било нужно селектовати у складу са потребама теме, за Србију довољно, а за Османско царство и Црну Гору мало, и то скромног квалитета и употребне вредности, које је било нужно максимално искористити. Посебну пажњу, у оквиру потпоглавља *Идентификација и класификација становништва*, кандидат је посветио питању националног (само)одређена Срба у пописним рубрикама. Решавајући овај проблем, као нужан предуслов за излагање и анализу свих осталих егзактних података у својој тези, кандидат је дао значајан допринос изучавању историје српског идентитета. Пружио је неке одговоре на питања ко је, када и где себе сматрао Србином, односно кога су, када и где надлежне власти сматрале Србима.

Треће поглавље, *Становништво* (странице 108-474) је, очекивано и логично, најобимније. У њему су, по државама, областима и мањим административним целинама, детаљно обрађени следећи аспекти демографске историје српског народа: кретање становништва, полна структура становништва, породица и домаћинство и однос сеоске и градске популације. На крају сваког од четири потпоглавља кандидат је упоредио добијене вредности по државама и областима и анализирао резултате. Најважнији закључци до којих је дошао су следећи. Срба је 1910. било свега око 5, 3 милиона. До почетка 20. века већина их је живела изван Србије, а од тада у њој. Природни прираштај Срба био је највећи у Србији и Босни и Херцеговини, а најмањи у Банату, Бачкој и Славонији. Са изузетком неких мањих географских целина, у целој српској популацији број мушкараца био је нешто већи од броја жена. Инокосна породица била је свуда доминантна, па и на подручју (бивше) Војне крајине, пошто је процес деобе задруга био законски омогућен. Просечан број чланова породице разликовао се регионално: најмањи је био у деловима Старе Србије јужно од Шар планине и у Старој Црној Гори, а највећи у Босни и Херцеговини и (бившој) Војној крајини. Број градског српског становништва био је свуда апсолутно и релативно мали (нешто изнад 10 %), тако да се генерално може рећи да су Срби били превасходно сеоска популација.

Четврто поглавље носи назив *Школа и црква* (странице 475-551). Подељено је у два потпоглавља: *Школска мрежа и писменост* и *Црквена мрежа*. Најважнији резултати до

којих је кандидат дошао у овом делу рада су следећи. Исказујући оправдано сумњу у мало вероватне податаке о врло високој стопи писмености становништва Старе Србије и Македоније, исказане у османским изворима, Делић је показао да је стопа писмености међу Србима крајем 19. и почетком 20. века била највећа у Банату и Бачкој (око 30 %), а потом Србији (21 %), Хрватској и Славонији 17 %, док се у Далмацији (мада су ту постојале битне разлике између Боке и Северне Далмације), Босни и Херцеговини и Црној Гори кретала око 10 %. Натполовичан број српске деце одговарајућег узраста похађао је основну школу на подручју Баната, Бачке, Срема и Славоније, док другде то није ни близу био случај. Упркос томе, на свим подручјима на којима су Срби живели констатован је напредак на просветном плану током неколико обрађених деценија. Православна црквена мрежа била је најгушћа у Херцеговини, Боки, Црној Гори и Старој Србији, а најређа у западним деловима (бивше) Војне крајине и Србији.

Пето поглавље, *Привреда* (странице 552-610) третира пољопривреду, као најважнију грану привреде којом су се Срби бавили, затим занате, трговину, индустрију и саобраћај. Пошто у изворима не постоји увек забележена корелација између националне (или верске) припадности становништва и појединих показатеља везаних за пољопривредну производњу, кандидат се морао у појединим случајевима ограничавати на анализу резултата само на територијалном нивоу. Исто вреди и за анализу удела српског становништва у занатској, трговачкој и индустријској делатности. У случају анализе саобраћајних прилика, територијални приступ био је једино могућ. Комисија примећује да резултати за поједине државе и области нису на крају поглавља упоређени, као у претходним поглављима, већ је то учињено у закључку дисертације. Међу Србима је свуда доминирао ситан посед. Приноси житарица били су најмањи у Србији, а највећи у Бачкој и Срему. Занати, трговина и индустрија били су, укупно гледано, за Србе споредна занимања.

Кандидат се у *Закључку* (странице 611-616) осврнуо на основне проблеме које је подробније разрадио у дисертацији и истакао најважније резултате до којих је дошао. На крају дисертације, у складу са прописима о структури докторских дисертација, кандидат је, као прилоге, навео интегрално пет статистичких табела из извора и литературе, које је сматрао посебно значајним.

Кандидат је искористио све њему доступне необјављене и објављене историјске изворе и научну литературу. Највећи део архивске грађе пронашао је у фондовима Државног архива Србије у Београду, Архива Војводине у Новом Саду, Архива САНУ у Сремским Карловцима и Државног архива Аустрије у Бечу, док је истраживање у другим архивима дало скромније резултате.

Комисија је мишљења да докторска дисертација Нина Делића представља самостално, оригинално научно дело и да доприноси развоју историјске науке. Такође, комисија констатује да је дисертација урађена према одобреној пријави. На изнету и на још неке мање примедбе, комисија ће скренути пажњу кандидату на усменој одбрани.

На основу свега наведеног, комисија је слободна да предложи Наставно – научном већу Филозофског факултета да дозволи кандидату Нину Делићу да усмено брани своју докторску дисертацију *Историјска статистика српског народа од половине 19. века до почетка Првог светског рата. Демографске, друштвене и привредне прилике*.

У Београду,

24. 9. 2021.

Чланови комисије:

Проф. др Дејан Микавица

Проф. др Сузана Рајић

Др Александра Вулетић

Проф. др Чедомир Антић

Проф. др Милош Јагодић, ментор
